

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 5, 2017

УДК 368

*Д. А. Перебийніс,
студентка 2 курсу магістратури економічного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
Г. Ю. Глуста,
к. е. н., доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ВПЛИВ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ НА ДОЛАРИЗАЦІЮ В УКРАЇНІ

*D. Perebiynis,
student, Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv
G. Tlusta,
candidate of economic sciences, Associate Professor,
Department of Insurance, Banking and Risk Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE IMPACT OF THE DEPOSIT INSURANCE SYSTEM ON DOLLARIZATION IN UKRAINE

У статті досліджується вплив економічної кризи на банківський сектор країни та її взаємозв'язок з процесами доларизації економіки. Аналізується низка негативних наслідків, якими характеризується доларизація, як економічний процес. Наводяться шляхи пом'якшення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб наслідків фінансової кризи та сприяння зупиненню процесів інфляції.

The article examines the impact of the economic crisis on the banking sector of the country and its relationship with the processes of dollarization of the economy. A number of negative consequences, which characterize dollarization, are analyzed as an economic process. The ways of mitigating by the Fund the guarantee of deposits of physical persons of the consequences of the financial crisis and the assistance in stopping the inflation processes are given.

Ключові слова: *Доларизація, ФГВФО, інфляція, система страхування депозитів, девальвація валюти.*

Key words: *Dollarization, dollarized economy, inflation, deposit insurance system, currency devaluation.*

Постановка проблеми. Фінансові кризи актуалізують проблеми захисту інтересів вкладників фінансово-кредитних установ. Динаміка збільшення депозитів населення на рахунках у банках переважної більшості країн світу займають ключове місце у економічному зростанні, особливого значення набуває валюта, в якій надаються і накопичуються вклади населення. Відомо, що країни, в яких системи страхування суб'єктів економіки розвинені недостатньо – значно більше схильні до інфляції, а як наслідок і доларизації національної економіки. З цієї причини, налаштування правильної роботи захисту банківських депозитів, а саме – побудова ефективної системи страхування депозитів, набувають з кожним роком більшого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема страхування депозитів в Україні є досить актуальною, тому дане питання продовжує досліджуватися багатьма науковими працями. Окремі аспекти сутності страхування депозитів та їх взаємозв'язок з процесами доларизації досліджували Бухтіярова А. Г., Версаль Н.І., Сомик А.В., Ткаченко Н.В. та ін.

Метою статті є визначення взаємозв'язку між доларизацією національної економіки та системою страхування депозитів.

Вклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день у більшості ринкових економік функціонують спеціальні системи страхування депозитів. Вони гарантують вкладникам банку у разі його банкрутства відшкодування їхніх

вкладів у певних межах. Системи гарантування банківських депозитів поділяються на: змішані, державні та приватні [6].

Основною причиною впровадження страхування депозитів у кожній країні є запобігання масового вилучення коштів з банківського сектору, а також:

- зміцнення довіри населення до банків, а також до економіки держави загалом;
- моніторинг економічної діяльності банків та своєчасне виявлення фінансових проблем;
- надання допомоги банкам, які опинилися у складному фінансовому становищі.
- забезпечення населення інформацією, щодо надійності банківських установ.

Таким чином, у разі настання фінансової кризи, ефективно діюча система гарантування депозитів може протидіяти та зупинити відтік грошових коштів з банківської системи, а також зменшує обсяг грошової маси в країні та інфляцію.

Система страхування депозитів є одним із головних інструментів забезпечення фінансової стабільності у банківському секторі економіки. У світі немає єдиного уніфікованого підходу до побудови національної системи страхування депозитів і її взаємодії з іншими елементами системи забезпечення фінансової стабільності у банківській сфері. Тому це питання регулюють у різних правових системах індивідуально з урахуванням структури влади у відповідній державі, політичних, економічних та історичних чинників.

В Україні основоутворюючим елементом системи страхування депозитів є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (Фонд). Фонд - державна спеціалізована, економічно самостійна установа, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. На сьогоднішній розмір гарантованої суми відшкодування складає 200 тисяч гривень. Участь банків у Фонді є обов'язковою. Банк автоматично набуває статусу учасника Фонду в день отримання ним банківської ліцензії [5].

Для виконання свого основного завдання - забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку - Фонд здійснює такі функції:

- веде реєстр учасників Фонду;
- акумулює кошти, отримані з джерел, визначених статтею 19 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду;
- інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України;
- здійснює випуск облігацій у порядку та за напрямками розміщення, визначеними Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», і видачу фінансових векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік;
- здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань закладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;
- здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України;
- застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи;
- здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку;
- здійснює перевірки банків;
- надає фінансову підтримку банку;
- здійснює аналіз фінансового стану банків з метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам;
- надає цільову позику банку для виплат вкладникам банку коштів за договорами банківського вкладу, термін дії яких закінчився, та за договорами банківського рахунку;
- здійснює заходи щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення;
- вивчає та аналізує тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду [5].

Необхідність існування та вдосконалення системи страхування банківських депозитів можна оцінити досліджуючи динаміку суми банківських депозитів в країні (рис.1).

Рис. 1. Динаміка загальної суми банківських вкладів фізичних осіб в Україні за 2014 - 2017 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Отже, можна зробити висновок, що структура банківських депозитів населення більше ніж на 50% складається з іноземної валюти і має негативну тенденцію до зростання. Подібне економічне явище має назву доларизованої економіки та характерне для країн із слабкою національною валютою та перехідною економікою. Процеси доларизації можна характеризувати як використання іноземних валют в цілях засобу обігу, платежу, міри вартості поряд з національною валютою.

На сьогодні Україна за класифікаційною методикою Міжнародного валютного фонду є країною із «високодоларизованою» економікою: рівень доларизації за показником частки депозитів у іноземній валюті в грошовому агрегаті М3 перевищує 30% [4]. Доларизація банківських депозитів у 2017 р. становить 55%, що свідчить про нестабільність економічної ситуації в країні та невпевненість громадян не тільки в національній валюті, а і в державі в цілому.

Паралельне використання не однієї валюти в межах однієї економіки явище відоме як «Закон Грешема». Основний зміст закону виражається у тому, що слабші гроші витісняють з обігу сильніші. В обставинах, коли валюта є не стабільною і втрачає свою купівельну спроможність, не виконуючи необхідні функції, економічний суб'єкт переводить свої активи у більш стабільну валюту.

Таким чином, якщо частина грошового обігу в країні номінована в іноземній валюті і основна маса заощаджень, також, здійснюється в ній, то це означає, що стабільність і розвиток країни потрапляють у залежність від емісійного центру іншої держави. На сучасному етапі розвитку України, враховуючи нестабільність національної валюти можна стверджувати про негативний вплив доларизації на економіку держави.

В Україні доларизація є передусім результатом недовіри до національної валюти, яка почалася з гіперінфляції 1990-х років та високої інфляції у наступні роки. На сучасному етапі розвитку країни, особливо через політичну нестабільність та фінансову кризу, можна виділити наступні причини поширення доларизації:

- 1) законодавчі обмеження офіційного ринку обміну у 2016 р. (купівля готівкової валюти фізичними особами на суму до 12 тис. грн на день, ліміт на зняття готівки з валютного рахунку на суму до 250 тис. грн на день тощо) [4];
- 2) введення податків на валютно-обмінні операції, що робить легальний обмін менш конкурентоспроможним (військовий збір 1,5%, пенсійний збір 2%);
- 3) висока інфляція та її волатильність, в середньому за останні 3 роки рівень інфляції склав 30%;
- 4) девальваційні очікування та недовіра до національної грошової одиниці як засобу збереження вартості, у зв'язку з її знеціненням більш як у 3 рази за останні роки;
- 5) доларизація боргових зобов'язань;
- 6) наявність неформального сектору економіки, що формує пропозицію на чорному ринку;
- 7) слабкий рівень інституційної спроможності державних органів і, відповідно, низька премія за ризик у складі спреду між курсом на чорному та офіційному ринках
- 8) недовіра до банківської системи – переведення розрахунків та заощаджень у готівкову форму (за останні роки банківську ліцензію було відізнано та почато процедуру ліквідації більш ніж у 70 банківських установах).
- 9) перекази грошей українцями-мігрантами в Україну в іноземній валюті (приблизно 1,1 млрд. дол. в рік);
- 10) залежність від імпорту, а також енергетична залежність держави, за рахунок чого росте попит на іноземну валюту для здійснення розрахунків;

11) велика різниця в процентних ставках за кредитами та депозитами в національній та іноземній валютах. Згідно з даними НБУ, на початок 2017 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилась до 17,7%, для кредитів в іноземній валюті показник виріс до 8,2%. Станом на 01.01.2017 р. відсоткова ставка за довгостроковими депозитами в національній валюті відповідала 18,8%, а за довгостроковими депозитами в іноземній валюті – 6,9% [5].

Враховуючи національні особливості чинників та процесів доларизації економіки, а також зарубіжний досвід вирішення цієї проблеми, на додаток до раніше вжитих Національним банком України заходів (позбавлення банківської ліцензії установ з ризиковою діяльністю, введення обмежень на купівлю іноземної валюти, обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті на користь юридичних осіб на рівні 65%, ліміт на зняття готівки з валютного рахунку тощо), необхідно

продовжити політику щодо забезпечення макроекономічної, цінової стабільності та фінансової стійкості. Макроекономічна стабілізація не можлива без стабільної та сильної банківської системи. Задля виконання своєї основної мети - захист прав і законних інтересів вкладників банків, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб приймає значну участь у регулюванні, контролі та підтримці банківських установ. У ситуації що склалася, НБУ повинен тісно взаємодіяти з ФГВФО. У цьому аспекті важливим є удосконалення Національним банком та ФГВФО сумісної стратегії розвитку та реформування банківської системи до 2020 року. В аспекті досліджуваної проблеми складовими плану заходів реалізації стратегії мають стати заходи щодо фінансової дедоларизації в Україні. Доцільним є визначення чітких критеріїв оцінки успішності процесу дедоларизації. Зокрема, такими критеріями мають стати показники, що характеризують поступове зниження до 2020 року рівня доларизації депозитів та кредитів з 42% до 20%, зниження доларизації грошової маси з 31% до 15%, зменшення обсягів збереження готівкової іноземної валюти «на руках» у населення тощо [3].

Стратегія розвитку та реформування банківської системи до 2020 року через реалізацію її основних напрямів має забезпечити підвищення стійкості та конкурентоспроможності банківської системи. Остання повинна бути у змозі ефективно функціонувати в умовах низької інфляційного середовища та процентних спредів, недопустимості валютних спекуляцій на ринку та непартнерських відносин з клієнтами банків. У сукупності це призведе до відновлення макроекономічної стабільності, довіри до банківського посередництва, національної валюти та зменшення фінансової доларизації в країні.

Для зменшення валютної та банківської паніки важливим кроком буде посилення економічної обізнаності громадян, зміцнення спроможності державних установ щодо розробки прогнозів, у тому числі ліквідності банківської системи, темпу інфляції, макроекономічних показників. Зокрема, оприлюднення на офіційному сайті ФГВФО прогнозу ліквідності сприятиме поліпшенню банками управління власною ліквідністю. Дуже важливим є активна інформаційна присутність ФГВФО в медіа-просторі з метою підвищення фінансової грамотності населення щодо: стану банківської системи, запровадження тимчасової адміністрації, шляхів оздоровлення неплатоспроможних банків, термінів виплат гарантованої суми тощо. Ця проблема є дуже актуальною, для організації, яка працює з наляканими вкладниками, що живуть у нестабільному середовищі та стомлені очікуванням своїх грошей назад. Одже, Фонд, повинен залучити нових спеціалістів в області зв'язків з громадськістю, які будуть інформувати вкладників з питань, що їх цікавлять. Не зайвим буде створення форумів на особистому сайті ФГВФО та розвиток гарячих ліній, зарубіжний досвід показав, що ці заходи сприяють довірі громадян. Реалізація зазначених заходів дозволить забезпечити суспільство вичерпною систематизованою інформацією для цілісного розуміння засад та практики реалізації системи страхування депозитів.

Повна інформованість громадян є важливим кроком до подолання банківської кризи, а внаслідок і зменшення доларизації та інфляції. Це можна пояснити тим, що вкладники, які не могли забрати свої гроші в доволі довгий термін, віддають перевагу поверненні грошей на руках та в більш стабільній валюті, ніж національна. Тому, задля повернення довіри вкладників, до банківської системи та національної валюти, Фонд має спілкуватися з громадськістю та інформувати про свій стабільний, непохитний стан. Це сприятиме тому, що вкладники, знаючи про захищеність вкладів та фінансовий стан банку, віддаватимуть перевагу триманню грошей в безготівковій формі.

Важливим кроком для зміцнення національної валюти стала система диференційованих зборів. 29 березня 2013 р. виконавчою дирекцією Фонду було прийнято рішення про запровадження диференційованих зборів з учасників, в залежності від ступеню ризику. Головними цілями запровадження системи диференційованих внесків є стимулювання банків до відмови від прийняття надлишкового ризику і забезпечення більшої справедливості процесу сплати внесків до Фонду. Розрахунок розміру диференційованого збору проводиться шляхом зважування базової річної ставки збору (0,5% річних в національній валюті та 0,8% річних в іноземній валюті) за ступенем ризику (добуток коефіцієнтів диверсифікації учасників Фонду). Як показує система, розмір внеску за вкладом в іноземній валюті буде значно більший, що обумовлюється більшою річною ставкою та великим ступенем ризику, а отже тримати гроші в національній валюті мало стати вигідніше.

Ще одним фактором посилення національної валюти та збільшення депозитів у гривні має стати те, що виплата гарантованої суми здійснюється тільки в гривні. Враховуючи цей факт зрозуміло, що у випадку ліквідації банку, вкладники, що вклали гроші в іноземній валюті отримують компенсації згідно з курсом валюти на момент визнання банку неплатоспроможним, що може розбігатися з думкою вкладників про розмір компенсації. При нестабільній ситуації і руйнуванні в короткий період значної кількості банків актуальною проблемою залишається виплата відшкодування вкладникам, що може призвести до збільшення усєї грошової маси в обігу. Як наслідок, зростає інфляція, а зрештою і доларизації. Задля того, щоб запобігти розвитку скрутного становища держави, Фонд гарантування вкладів повинен випускати облігації. Це сприятиме недопущенню збільшення грошової маси в обігу та зменшить стрімке спустошення бюджету Фонду. А враховуючи те, що Фонд не має на меті отримання прибутку і стабільно виконує свої зобов'язання на відміну від банків, можна припустити перспективу довіри вкладників саме до цієї установи.

Є доцільним розроблення рекомендацій банкам України щодо вжиття заходів у напрямі дедоларизації депозитів та кредитів, зокрема щодо:

- зниження відсоткових ставок за депозитами в іноземній валюті, що зменшуватиме стимули для їх доларизації;
- зниження ставок за кредитами в національній валюті з метою підтримки розвитку економіки, що призведе до зростання попиту на кредити в національній валюті;
- виділення у рекламній депозитній компанії банків окремої групи клієнтів - заробітчанин, працюючих за кордоном, що здійснюють перекази в Україну та розробити окремі (на зразок пенсійних) депозитні програми з метою розміщення переказаних в Україну коштів на гривневі депозити під дещо вищою відсотки, ніж для звичайних клієнтів. Такий захід матиме позитивну реакцію зазначеної групи клієнтів та поштовхом до дедоларизації надісланих коштів унаслідок переконання у цінності зазначеної категорії вкладників для банківської системи та зацікавленості країни в ресурсах своїх громадян для розвитку України.

Висновки. Отже, економічна і політична криза сильно вплинула на фінансовий сектор України, що підтверджує аналіз макроекономічних показників держави. Обвал банківських установ, являє собою серйозний індикатор ситуації в країні, який тягне за собою хвилі інфляції та, як наслідок, процеси доларизації. В роботі була наведена низка негативних наслідків,

якими характеризується доларизація, як економічний процес. Проаналізовано взаємозв'язок між депозитами населення та інфляцією. А також, запропоновані методи подолання доларизації шляхом повернення довіри населення до банківського сектору України за допомогою ФГВФО. Макроекономічна стабілізація не можлива без стабільної та сильної банківської системи. У свою чергу ФГВФО, виконуючи основні функції та покращуючи свою діяльність, здатен сприяти поновленню взаємозв'язку між населенням та банківськими установами, забезпечуючи надійний захист вкладів суб'єктів економічної діяльності.

Література.

1. Бухтіарова А. Г. Розвиток національної системи страхування вкладів автореф. дис. доктора екон. наук: 08.00.08 / Аліна Геннадіївна Бухтіарова. – Д.: УАБС, 2015. – 23 с.
2. Версаль Н.І. Проблемні банки в Україні: причини появи та особливості функціонування в 2008-2014 рр. / Н.І. Версаль // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Економіка. – 2014. – №10. – С. 10-17.
3. Доларизація економіки України [Ел. ресурс] // Ефективна економіка: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=3271>.
4. Доларизація та чорний ринок валюти в Україні: причини, обсяги, наслідки для економіки та політики [Ел. ресурс] // Центр економічної стратегії: [сайт]. – Режим доступу: http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Currency-black-market_Research-paper.pdf. – Назва з екрана.
5. Звіт про діяльність Фонду за 2016 рік [Ел. ресурс] // Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: [сайт]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/upload/Zvit_FGVFO_ukr_2016.pdf. – Назва з екрана.
6. Ткаченко Н.В. Міжнародна практика побудови систем страхування депозитів / Н.В. Ткаченко // Фінансовий простір / Економіка. – 2014. – №4. – С. 235–244.

References.

1. Buhtiarova, A. (2015), "Development of a national deposit insurance system", Abstract of D. Sc. Dissertation, Money, finance and credit, Education and Research Institute for Business Technologies, Sumy, Ukraine.
2. Versal, N. (2014), "Problem banks in Ukraine: causes and features of operations in 2008-2014", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, no. 10, pp. 10-17.
3. Somyk, A. (2014), "Dollarization of economy of Ukraine", available at: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=3271> (Accessed 21 February 2017).
4. Centre for Economic Strategy (2016), "Dollarization and black market currency in Ukraine: causes, scope, consequences for the economy and politics", available at: http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Currency-black-market_Research-paper.pdf (Accessed 23 February 2017).
5. Deposit Guarantee Fund (2017), "Annual report 2016", available at: http://www.fg.gov.ua/upload/Zvit_FGVFO_ukr_2016.pdf (Accessed 18 February 2017)
6. Tkachenko, N. (2014) "International practice in constructing of deposit insurance system", *Financial Space. Economics*, no. 4, pp. 235-244.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу